

A KÉT APAFI TEMETÉSE

Az önálló erdélyi fejedelemség megszűnte után harmincfél száz évvel fejedelmi temetésben volt része Erdély fővárosának: 1942. november 23-án helyezték el végső nyugalóhelyére I. Apafi Mihálynak és feleségének, Bornemissza Annának, meg II. Apafi Mihálynak és hitvesének, gróf Bethlen Kátának hamvait. A kegyeletes ünnepséget Erdély nemzeti ünneppé avatta az, hogy a Kormányzó úr Öfömlétsága képviselőjének részvételével Erdély polgári és katonai hatóságai képviseltették magukat, Kolozsvár hatóságainak, testületeinek, intézményeinek vezetői, képviselői, tagjai és a város polgárai meg éppen hatalmas számban vettek részt.

Átmeneti nyugalóhelyükről, a magyar-utcai református templomból szállították át a fejedelmi hamvakat a farkas-utcai református templom szentélye alatt lévő fejedelmi kriptába. A magyar-utcai templomban Kádár Géza esperes-lelkész ünnepség keretében ismertette azokat az előzményeket, amelyek miatt a fejedelmi hamvak csak most kerülhettek végső nyugalóhelyükre.

„Temetésre gyűltünk össze — mondotta beszédében Kádár Géza. — Olyan gyászmenethez csatlakozunk, amely évszázadok óta kíséri ezeket a fejedelmi hamvakat, amelyek itt nyugosznak előttünk a nemzeti kegyelet e zászlódíszes, virágékes magaslatán. Ez a gyászmenet most utolsó állomásához indul, és végleges pihenőre helyezi a fejedelmi hamvakat.

1688-ban, ezelőtt 254 évvel indult el ez a gyászmenet Ebesfalván, a mai Erzsébetvároson a nagy fejedelemasszonnyal, Bornemissza Annával, I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem hitvesével, aki Erdély sorsa feletti szíve-bánatában halt meg. Országos gyásszal, szépen előkészített terv szerint Kolozsvárra akarták szállítani a fejedelmi halottat, mert a farkas-utcai templomban már három gyermeke nyugodott a fejedelmi párnak. De a háborus viszonyok miatt (német hadak szállották meg Kolozsvárt és a többi városokat) „hamar és kevés készüllettel” Erzsébetvárosról Almakerékre vitték a fejedelemasszony holttestét, az Apafi család birtokán a szász jobbágyok részére a család építtette evangélikus templom sekrestyéjében készült sírboltba.

Másfél év múlva (1690) I. Apafi Mihály fejedelemet kíséri a gyászmenet Fogarásból az almakereki sírbolthoz. Rövid három nap alatt halt meg annak a szomorúságnak súlya alatt, mely a német seregeknek Erdélyben véghezvitt pusztításai miatt töltötte el. Amint fia feljegyezte: „Isten öfelsége ez hazának szertelen háborúi között is tisztességes temetést engedett”. Hitvese mellé helyezték, azután befalazták felettük a téglából készült sírboltot.

Fia, II. Apafi Mihály fejedelem Bécsben halt meg 1713-ban, mert a bécsi minisztertanács elvitette Erdélyből, és onnét nem engedte többé élve haza Erdélybe. Holttestét felesége hazaszállíttatta Radnóra s onnét Almakerékre. Bécsből hosszú az út. Különösen az akkori járműveken. Sok helyen meg kellett pihenni. Templomokban tették le az ifjú fejedelem koporsóját. Magyar népünk gyászánekek és imádságok között búsongott a haza szent földjére visszatérő fejedelem koporsója körül, azt keseregven, hogy őt „szép ifjúságának virágában hamvasztották el.”

Ugyancsak Bécsben halt meg 1724-ben II. Apafi Mihály hitvese, Gróf Bethlen Kata; holttestét Bécsből saját kívánságára szintén Erdélybe hozták, és ideiglenesen férje koporsója mellé helyezték az almakereki templom sekrestyéjébe azzal a szándékkal, hogy alkalmas időben majd ünnepi szertartások között behelyezik a felbontandó családi sírboltba. Ez az alkalmas idő azonban nem érkezett el. Az ifjú fejedelem koporsója 77 évig, a hitvese koporsója 66 évig a sekrestyében feküdt temetetlenül, míg végre a Bethlen-család 1790-ben felnyitatta a sírboltot s egész csöndben, nyilvános ünnepség

nélkül behelyezte az idősebb Apafi fejedelmi pár koporsója mellé az ifjabb Apafi fejedelmi pár koporsóit és azután újra befalaztatta felettük a sírboltot.

A fejedelmi hamvak nyugvóhelyét 34 évvel ezelőtt, 1908 év nyarán, dr. Szádeczky Lajos kolozsvári egyetemi tanár fedezte fel. Ez év október 6-án és 7-én egy bizottság jelenlétében a sírboltot megnyitotta, a talált csontvázaikat gondosan kiemelte, biztonságba helyezte. 1909. november 7-én pedig két vörösrézből készült, az egyikben Apafi és Bornemissza, a másikon az Apafi és Bethlen címerrel ellátott díszkoporsóba helyeztette és olmoztatta le.

A szász evangélikus esperes az almakereki templomban ünnepélyesen átadta a díszkoporsókat az Erdélyi Református Egyházkerület képviselőjének, Nagy Károly egyházkerületi főjegyzőnek, aki egyházunk őrizetébe vette és Kolozsvárra szállíttatta őket. A község népe ünnepi gyászmenetben kísérte a díszkoporsókat a község határáig. Kolozsvárra érkezve, egyházközségünk nevében Benedek Árpád lelkipásztor vette át ezelőtt 33 évvel és a farkasutcai templom Csonka-tornyába helyezte a fejedelmi hamvakat.

Mikor a farkas-utcai templom általános megújításába kezdett az egyház, áthelyezte a díszkoporsókat magyar-utcai templomunkba. Ezért kísérjük most innét és ime most is rendkívüli háborús viszonyok között őket Erdély fővárosának fejedelmi templomába, ennek fejedelmi sírboltjába. Mégis megvalósul végre, 254 év múlva a nagy fejedelemszönyor amaz óhajta, hogy haló porai ott nyugodjanak“.

A beszéd és a templomi ünnepély végeztével megalakult a hatalmas, fejedelmekhez illő gyászmenet. A két fejedelmi koporsót a katonai díszőrség tagjai szállították ki a templom előtt álló ágyútalpakra, a rendőrség, katonaság alakulatai, illetőleg vezetői, az országos, vármegyei, városi, egyházkerületi, felekezeti, egyesületi képviselők, a fő- és középiskolai ifjúság, a hóstátiak, tűzharcosok, leventék és cserkészek véget nem érő sora kísérte a hamvakat a Magyar-, Kossuth Lajos-utcaán, a Mátyás király-téren, az Egyetem- és Farkas-utcaán át a farkas-utcai református templomba. A címervivők Magyarország, Erdély, Kolozsvár és az Apafi család címerét hordozták a koporsók előtt.

A farkas-utcai templomban istentisztelet keretében helyezte el Erdély népe az utolsó fejedelmek hamvait. A gyülekezet éneke, *László Dezső* lelkész bibliaviasása és imája után *Vásárhelyi János* erdélyi püspök mondott gyászbeszédet. Ezt a református kollégium énekkarának gyászéneke választotta el dr. *Tavaszy Sándor*, teológiai tanár, püspökhelyettes emlékbeszédétől.¹ A beszéd végeztével a gyülekezet éneke alatt helyezte el a katonai díszőrség a két koporsót. Mikor a sírbatétel megtörtént, a templom előtt álló katonai díszkíséret zenekara játszotta el a Himnuszt.

Évszázadok után végre előre kiszemelt nyugvóhelyükre jutottak a fejedelmi hamvak. A farkas-utcai református templom szentélyének falába helyezve *Kós Károlynak* egyszerűségében is fejedelmi, a XVII—XVIII. századi erdélyi ú. n. virágos renaissance-ízlésben készült, mégis egészen újszerű emlékműve² hirdeti az ezután következő nemzedékeknek az élő történeti hagyományon túl a két fejedelem emlékét.

V. M.

¹ Ezt az Apafiak jelentőségét méltató emlékbeszédet a folyóirat jövő évi kötetében egész terjedelmében közöljük (A szerk.).

² Sajnálatos, hogy a sírfeliratra a fejedelmi család neve *Apafy* alakban került fel *Apafi* helyett; I. Apafi Mihály sajátkezű aláírású okleveleiben mindig az *is* alak olvasható. II. Apafi Mihály is így használta nevét (vö. Kristóf György: II. Apafi Mihály fejedelem könyörgéses könyve. EM. 1930: 49 kk.). A helytelen írásmód annál is feltű-